

**QORTI TAL-MAGISTRATI
(GHAWDEX) GURISDIZZJONI SUPERJURI**

**MAGISTRAT DR.
PAUL COPPINI**

Seduta tat-2 ta' Novembru, 2004

Citazzjoni Numru. 154/1999/1

Carmel Debrincat .

vs

Kemmuna Limited .

Il-Qorti ,

PRELIMINARI

Rat iċ-citazzjoni li permezz tagħha l-attur, wara li ppremetta :

Illi l-attur kien impjegat mas-soċjeta' konvenuta, inizjalment bħala *security* u sussegwentement bħal *boatman* .

Illi fost id-dmirijiet tiegħu *boatman* kien rikjest minnu li jagħmel xogħol ta' tgħabija u fiatt ta' oġġetti u merkanzija għal fuq id-dgħajjes tal-kumpanija .

Illi fid-disgħa (9) ta' April tal-elf disa' mija u tmienja u disgħin (1998) waqt li f'Kemmuna kienu qed jinħattu tankijiet tal-gas minn fuq id-dgħajsa għal fuq l-art huwa korra u weġġa' dahru waqt li kien qiegħed iġorr ċilindru tal-gas kummerċjali .

Illi konsegwenza ta' dan l-attur soffra debilita' f'għismu liema debilita' komplet aggravat ruħha fis-sitta u għoxrin (26) ta' April tal-elf disa' mija u tmienja u disgħin (1998) meta waqt l-attur kien kostrett jieqaf kompletament mix-xogħol .

Illi minħabba f'dan il-korriment, l-attur soffra debilita' permanenti f'għismu b'tali mod u manjiera li huwa impedit milli jagħmel xogħol bi qliegħ u effettivament l-impieg tiegħu mal-kumpanija konvenuta ġie mitmum .

Illi dan il-korriment kien ħtija tas-socjeta' konvenuta li mhux biss naqset li tara li l-post tax-xogħol ikun safejn huwa raġjonevolment prattiku ħieles minn kull perikolu għas-sahha u għas-sigurta' u li tippreveni li jiġru disgrazzi jew korriment ieħor fuq il-post tax-xogħol, imma addirittura s-socjeta' konvenuta naqset li tieħu dawk il-miżuri kollha prattiċi u necessarji sabiex tassigura s-saħħa tal-ħaddiema u skansar tagħhom minn kull perikolu fuq il-post tax-xogħol liema nuqqasijiet wasslu għall-korriment gravi ta' l-attur .

Illi s-socjeta' konvenuta għalkemm giet interpellata sabiex tersaq għal likwidazzjoni u ħlas tad-danni baqgħet tirrifjuta li tagħmel dan .

Talab lis-socjeta' konvenuta tgħid għaliex m'għandhiex din il-Qorti :

1. Minhabba fin-nuqqasijiet premissi tiddikjaraha responsabbli għall-incidenti msemmija li fih korra l-attur.

2. Tillikwida d-danni sofferti mill-attur minħabba dan il-korriment gravi liema danni huma sew ta' natura materjali u kif ukoll bħala *lucrum cessans* .

Kopja Informali ta' Sentenza

3. Tikkundanna lill-istess soċjeta' konvenuta sabiex tħallas dawn id-danni .

Bl-ispejjeż inkluża dawk ta' l-ittra uffiċjali spedita f'Ġunju 1999 u tal-ittra interpellatorja datata 16 ta' Awissu, 1999 .

Il-konvenuta hija mħarrka għas-subizzjoni li għaliha minn issa qegħda tiġi mġunta .

Rat id-dikjarazzjoni tal-fatti ta' l-attur debitament maħlufa minnu .

Innotat illi s-soċjeta' konvenuta, debitament notifikata b'din iċ-ċitazzjoni, kif jirriżulta mir-riferta pożittiva li ġgħib id-data ta' l-14 ta' Ottubru 1999, baqgħet kontumaċi .

Rat id-digriet tagħha ta' l-24 ta' Marzu 2000 fejn innominat lill-kirurgu Mr. Charles Grixti bħala espert mediku sabiex jeżamina lill-attur u jirrelata dwar l-istat ta' saħħa fiżika tiegħu .

Rat ir-relazzjoni ta' l-istess espert mediku pprezentata fit-12 ta' Lulju 2001 u maħlufa fit-28 ta' Mejju 2002 .

Rat il-verbal tagħha tat-22 ta' Gunju 2004 fejn ħalliet il-kawża għal-lum għas-sentenza .

Rat in-nota ta' l-osservazzjonijiet ta' l-attur .

Rat l-atti l-oħra kollha tal-kawża, inklużi l-verbali tax-xhieda mismugħa u d-dokumenti u affidavits esebiti .

Ikkunsidrat :

Illi din hija kawża għad-danni magħmula mill-attur in segwitu għal żewġ inċidenti fuq ix-xogħol . L-azzjoni esperita hi għalhekk dik tal-kważi delitt, bażata fuq il-Lex Aquilia¹ . Min jikkawża ħsara lil ħaddiehor għaliex ma jużax id-diligenza ta' *bonus pater familias*, għandu jirrispondi għal dik il-ħsara² . Imma fir-rigward tar-

¹ 44 Dig. Del leg. aquil. IX, 2 .

² art.1032, 1033 Kap. 16 .

relazzjonijiet bejn min iħaddem u l-impjegat, bħal ma għandna fil-każ in eżami, il-liġi tagħna timponi fuq l-*employer* l-obbligu espress li jassigura s-sigurta' tal-ħaddiema fuq il-post tax-xogħol³.

FATTI

L-attur kien jaħdem mas-soċjeta' konvenuta, inizjalment bħala *security* u sussegwentement bħala *boatman*. Fost id-dmirijiet tiegħu bħala *boatman*, kien jintalab jagħmel xogħol ta' tgħabija u ħatt ta' oġġetti u merkanzija minn u għal fuq id-dgħajjes tal-kumpanija. Fid-9 ta' April 1998, waqt li f'Kemmuna kienu qed jinħattu ċilindri tal-gass kummerċjali minn fuq id-dgħajsa għal fuq l-art, minn post xejn adattat, li kien jintuża biss f'każ ta' maltemp, l-attur korra u wegġa' dahru waqt li kien qed iġorr wieħed minn dawn iċ-ċilindri. Minkejja li kellu ugiegħ kbir f'dahru u ma setgħax jaħdem, jumejn wara ġie mitlub jirritorna għax-xogħol sakemm mal-ħmistax-il ġurnata wara reġa' ħass ugiegħ kbir f'dahru, tant li sħabu kellhom imidduh fid-dgħajsa, hekk kif kien qed iqiegħed xi bagalji tat-turisti għal fuq id-dgħajsa, fejn il-moll taċ-Ċirkewwa. Huwa qatt ma reġa' irritorna għax-xogħol u nfatti l-impieg tiegħu ġie terminat. L-espert mediku nominat mill-Qorti stabilixxa d-debilta' permanenti li minnha qed ibati l-attur f'percentwali ta' tmienja fil-mija (8%)⁴.

RESPONSABILITA'

L-attur jikkontendi illi taħti għal dan l-incident s-socjeta' konvenuta, ghaliex :

1. minkejja li hu kien ingaġġjat bħala *boatman*, bi dmirijiet specifici relattivi għan-navigazzjoni tad-dgħajsa u manutenzjoni tagħha, kien ordnat jgħin fit-għabija u ħatt tagħha ;

³ art. 6 tal-Kap. 424 dwar l-Awtorita' għas-Saħħa u Sigurta' fuq ix-Xogħol (Att XXVIII tal-2000).

⁴ ara rapport peritali a fol. 21 tal-process .

2. għe ordnat biex iġorr fuq u mid-dgħajsa oġġetti tqal bħal ċilindri tal-gass u valiġġi ta' passiġġieri ;

3. għalkemm il-ftehim kollettiv kien jeskludi li d-dgħajsa tidhol f'żoni skabrużi, il-*management* xorta waħda ordna d-dgħajsa torbot proprju f'dik iż-żona li kienet eskluża fil-ftehim kollettiv, u dana f'maltemp li ċertament irrenda din iż-żona iktar perikoluża⁵ :

4. huwa ma ngħata ebda taħriġ dwar kif iġorr oġġetti tqal, partikolarment f'postijiet u ċirkostanzi skabrużi⁶ ;

5. wisq inqas ingħata xi apparat jew attrezzi biex jgħinuh f'dan ix-xogħol ;

6. wara li sofra l-ewwel incident, il-kundizzjoni tiegħu għet aggravata bl-ordni sabiex jirritorna għax xogħol minkejja li ma kienx għadu fieq⁷ .

F'kawża dwar debilita' permanenti kkaġunata minħabba rfieh ta' oġġetti tqal fuq ix-xogħol, u f'ċirkostanzi pjuttost simili għal każ in eżami, intqal mill-Qrati tagħna illi :

"Ta' importanza hija ukoll il-kawża 'Chetcuti vs Mizzi', deċiża minn din il-Qorti fl-20 ta' Gunju 2002, fejn għe osservat li min iħaddem m'għandux iqabba lill-ħaddiema tiegħu jagħmlu xogħol li mhux soltu jagħmlu u li għalih ma kellhomx taħriġ ...

F'dan il-każ, l-attur ma ingħata ebda taħriġ dwar kif jerfa' u lanqas ma jista' jingħad li d-deċiżjoni li jerfa' ittieħdet mill-attur . Kien il-Management tas-socjeta' konvenuta li kien insista li l-attur u sieħbu jgħorru l-għamara, u ma jidhirx li dawn kellhom għażla . Veru li setgħu jgħidu 'le', pero', meta hemm l-impieg tiegħu fin-nofs, impjegat mhux faċli jirreżisti l-ordnijiet tal-employer tiegħu . Fil-fatt l-attur jgħid

⁵ ara para. 37 (iii) tal-ftehim kollettiv, a fol. 67 tal-process .

⁶ ara Direttivi ta' l-Unjoni Ewropea : Council Directive 90/269/EEC : 29.5.1990 u OJL 156 : 21.6.1990 .

⁷ ara Nota ta' l-Osservazzjonijiet ta' l-attur a fol. 156 – 7 .

li meta kienu jilmentaw, kienu jiġu 'mhedda', u jekk impjegat jibda jagħmel ostakoli fuq il-post tax-xogħol, anke jekk dawk l-ostakoli jkunu imsejsa fil-liġi, jista' jsib ruħu fi problemi u forsi anke barra mix-xogħol . Hi x'inhi, l-impjegat mill-ewwel ġab l-ilment għall-attenzjoni tal-Manager tiegħu, iżda xorta waħda kien jinsisti li jsir ix-xogħol ta' rfieħ . Fil-kawża ingliza '**Hall vs McLaren**' (1958 C.A. 110), intqal li normalment persuna li xogħlu huwa li jqandel u jerfa' affarijiet tqal, huwa responsabbli għal għemilu, imma : **'If he makes any real complaint of the conditions on the score that they make the doing of the work dangerous, or are likely to cause injury ... then it may well be that if the employers ignore such a complaint they will do so at their peril.'** ... anke meta si tratta minn dawn l-impjegati, is-sid **'should always instruct his workers in safe lifting techniques, in their interest and his'** (ara ukoll **Pace vs Korporazzjoni Enemalta'** deċiża minn din il-Qorti fit-23 ta' Jannar 2003) . Dan is-soċjeta' konvenuta naqset li tagħmlu f'dan il-kaz, u jsegwi allura li l-employer naqas ... **'to take all reasonable care for his employee's safety'**.⁸

Fil-kaz in eżami jirriżulta illi l-attur għalkemm kien impjegat fuq id-dgħajsa tas-soċjeta' konvenuta, kien qed jiġi imġiegħel jerfa' tgħabijiet li ma kienx jiflaħ għalihom, f'post mhux adegwat u mingħajr l-attrezzi meħtieġa, tant li wegġa' dahru, u minkejja li kien għadu muġuġħ, ingħata ordni sabiex jirritorna għax-xogħol meta kien għadu ma fieq . Infatti reġa' ħass uġiegħ kbir inqas minn ġimgħatejn wara, meta kien qed jerfa' l-valiġġi tat-turisti u minn dakinhar ma setgħax jagħmel ebda xogħol ta' strapazz ieħor . Dawn iċ-ċirkostanzi m'għandhom iħallu ebda dubbju illi għad-danni li soffra l-attur konsegwenza għal dawn iż-żewġ incidenti, għandha tagħmel tajjeb is-soċjeta' konvenuta bħala l-employer tiegħu .

LIKWIDAZZJONI TA' DANNI

⁸ Prim'Awla : Charles Farrugia vs Malta Investment Management Company Limited : 9.10.2003 .

Fil-liġi tagħna l-likwidazzjoni tad-danni hija regolata bl-artikolu 1045 tal-Kodiċi Ċivili . Kif ġie osservat mill-Qrati tagħna, f'din il-materja ma hemmx regoli fissi u nflessibbli, ma hemmx *quantitative scale* tad-danni, għax kollox jiddependi miċ-ċirkostanzi partikolari tal-każ . Is-somma tad-danni hi rimessa għall-arbitriju prudenzjali tal-Qorti, fil-limiti stabbiliti mil-liġi⁹ . Fl-eżercizzju ta' din id-diskrezzjoni tagħna, il-Qorti qabel ma tasal biex tiffissa l-ammont, għandha tħares lejn iċ-ċirkostanzi molteplici, u tista' ukoll uttilment tużgħa bħala *tests* biex tikkontrolla ċ-ċifra finali, id-diversi modi ta' kompitu suġġerit mill-ġurisprudenza estera f'dan ir-rigward, mingħajr ma tivvinkola ruħha b'xi wieħed minnhom partikolari, sabiex b'dan il-mod ikun dejjem hemm ċerta elasticità ta' kriterju adattabbli għall-partikolaritajiet ta' kull fattispeċie¹⁰ . Skond il-liġi tagħna l-likwidazzjoni tad-danni tinqasam f'zewġ aspetti : id-danni attwali (*damnum emergens*) u t-telf ta' qliegħ futur (*lucrum cessans*) .

A. **Damnum Emergens :**

Dawn normalment huma d-danni attwali u effettivi sofferti mid-danneġġjat u mhux soltu jagħtu lok għal kontroversja . Fil-każ preżenti, l-ispejjeż inkorsi mill-attur jikkonsistu fi spejjeż medicinali partikolarment f'mediċini li jtaffu l-uġiegħ, u visti għand tobba u speċjalisti . Fl-affidavit tiegħu l-attur jagħti spjegazzjoni fid-dettal tal-mediċini li ħa u l-ispejjeż li daħal fihom . Dawn jammontaw għal Lm100, peress li mbagħad f'ċertu punt huwa beda jingħata l-mediċini b'xejn mid-Dipartiment tas-Sahha¹¹ . Bħala tobba u speċjalisti, huwa kien jiġi assistit minn Dr. John Xuereb Curmi, it-tabib tal-familja . Skond l-attur, sa meta ppreżenta l-affidavit tiegħu, kien ħallsu minimu ta' Lm150 f'visti . Xeħed ukoll li ġie riferut għand il-kirurgu Mr. Raymond Aquilina u mar għandu madwar għaxar darbiet bi hlas ta' Lm140 . Ġie riferut ukoll lill-ispeċjalista Mr. Lawrence Zrinzo . Mar għandu erba' darbiet u ħallsu

⁹ Savona vs Asphar : Appell : 23.6.1952 .

¹⁰ Carmelo Fenech vs Antonio Galea ; vol. XL. I. 73 ; Francis Galea vs. Bartolomeo Grech ; vol. XLII. II. 1019 .

¹¹ ara affidavit ta' l-attur a fol . 40 .

b'kollox Lm65¹² . Kellu wkoll jieħu xi kura psikjatrika li għaliha ħallas Lm68¹³ . Dawn l-ispejjeż huma kollha ripetibbli .

Madankollu taħt dawn id-danni l-attur jippretendi wkoll it-telf ta' paga għal sena u nofs minn meta korra sakemm ġiet intavolata l-kawża preżenti¹⁴ . Huwa minnu illi l-attur ma marx iżjed għax-xogħol wara li weġġa' t-tieni darba u fil-fatt l-impieg tiegħu ġie terminat . Ma jirriżultax pero' li l-attur għamel xi żmien twil f'qiegħ ta' sodda ma jistax jiċċaqlaq, u għalhekk id-debilta' tiegħu ma kienitx tipprekludieh milli jfittex xi xogħol ieħor inqas skabruż . F'tali ċirkostanzi mhux il-każ għalhekk li jingħata xi kumpens għal telf ta' paga .

Għaldaqstant jiġi illi bħala danni attwali l-attur soffra :
Lm100 + Lm140 + Lm65 + Lm150 + Lm68 = Lm523 .

B. **Lucrum Cessans :**

Dwar il-metodu kif jiġi komputat dan it-telf futur, ma hemm l-ebda regola fissa u l-Qrati tagħna adottaw diversi kriterji . Kif intqal pjuttost reċentement mill-Qorti ta' l-Appell :
“Jingħad illi l-Qrati tagħna fil-pronunċjament tagħhom dwar kriterji li għandhom jintużaw biex jagħmlu tajjeb għall-incertezzi ta' likwidazzjoni ta' danni li f'każijiet simili dejjem jagħtu lok għalihom, qatt ma rrinuzjaw għall-fakolta' diskrezzjonali tagħhom Diversi drabi l-Qrati tagħna segwew il-principji enunċjati fil-kawża 'Butler v. Heard'¹⁵ .

Imma kif ġie enfasizzat f'sentenza oħra ta' dik il-Qorti, ċċitata favorevolment fis-sentenza tagħha f'dik il-kawża :

“Il-Qorti tara li fil-ġurisprudenza tagħna ġie kemm-il darba misħuq li minkejja ċerti principji li jirriżultaw mill-ġurisprudenza, dejjem għandu jkun hemm ċertu elasticità ta' kriterji billi l-pronunċjament fil-likwidazzjoni in kwistjoni

¹² ara l-istess affidavit u dokti . CD 9, 10, 11, 12 u 13 a fol . 83 - 91 .

¹³ Dok. CD 14 a fol . 92 .

¹⁴ ara Nota ta' l-Osservazzjonijiet tiegħu a fol. 158 .

¹⁵ Carmelo sive Charles Micallef et vs Richard Spiteri et : Appell : 15.1.2002 .

huwa wieħed ta' probabilita'. Inoltre, id-danneġġjat jingħata somma kapitali darba waħda biss, li meta tingħata b'sentenza m'hijjex aktar soġġetta għal ebda reviżjoni . Għalhekk din is-somma kapitali trid tkun tikkorrispondi kemm jista' jkun mar-rejalta'¹⁶ .

Għal numru ta' snin il-Qrati tagħna fil-maġġor parti tal-każi segwew rigorożament il-metodu stabilit għall-ewwel darba fil-kawża "**Butler vs Heard**" . Din il-kawża tat oriġini għal dak li jissejjaħ il-**multiplier system** li fiha l-perċentwali tad-debilta' u l-qliegħ annwali tal-korrut jiġu multiplikati bis-snin tal-ħajja lavorattiva bażata fuq il-*life expectancy* tiegħu miżjud b'perċentwali biex tagħmel tajjeb għall-inflazzjoni u žiediet fil-pagi, u b'riduzzjoni ta' ċertu ammont minħabba l-*lump sum payment* . F'dawn l-aħħar snin pero' dan il-metodu ta' kalkolazzjoni ġie modifikat sabiex ikun iktar rejalistiku u jieħu konsiderazzjoni aħjar tač-ċirkostanzi taž-żmenijiet attwali¹⁷ .

Meta seħħew l-inċidenti mertu ta' din il-kawża l-attur kien impjegat mas-socjeta' konvenuta u kellu paga bażika ta' Lm4387 fis-sena¹⁸ . Fil-kawzi li segwew Butler vs Heard b'mod rigoruż, il-ħajja lavorattiva ma kienitx tiġi kkalkolata a bażi tas-snin kollha li kien għad baqagħla taħdem il-vittma, kieku ma seħħx l-inċident, imma normalment kienet titteħed ħajja lavorattiva ta' għoxrin (20) jew ħamsa u għoxrin (25) sena. Illum il-ġurnata pero' meta l-*life expectancy* twalet sostanzjalment, tant illi ħafna pajjiżi qed itawwlu wkoll l-eta' tal-pensjoni, ma baqa' ebda raġuni għaliex il-ħajja lavorattiva ma tiġix kalkolata kollha¹⁹ . Meta seħħ dan l-inċident l-attur kellu 46 sena u għalhekk kien għad baqagħlu ħajja lavorattiva ta' 15 sena . L-espert mediku stabilixxa li l-perċentwali ta' diżabilita' permanenti kienet ta' tmienja fil-mija (8%) . Skond il-ġurisprudenza kostanti, minħabba l-*lump sum payment*, (u

¹⁶ Francis Sultana vs. John Micallef et noe .et : Appell : 20.7.1994 .

¹⁷ Emanuel Mizzi vs Carmel.Attard : sentenza ta' din il-Qorti tat-13.5.2003 .

¹⁸ ara Dok. CD 1 a fol. 41 .

¹⁹ Agius vs. Galea et noe .: Kummerc : 11.7.1989 ; Buttigieg vs Azzopardi : Kummerc : 25 .7.1989 ; Mario Camilleri vs Mario Borg : Prim'Awla : 8.5.1990 .

Kopja Informali ta' Sentenza

hawn mhux il-każ li l-attur ilu jistenna ħafna snin biex tinqata' s-sentenza), għandu jitnaqqas kwint (1/5) . Peress illi l-kalkoli qed jinħadmu fuq paga ta' 6 snin ilu, irid jingħata kumpens xieraq ukoll biex jagħmel tajjeb għar-rata ta' inflazzjoni . Normalment din tkun ta' għoxrin fil-mija (20%) . Għalhekk l-ammont dovut irid jinħadem hekk : $Lm4387$ (paga bażi) \times 15 (snin ta' ħajja lavorattiva) \times 8% (perċentwali ta' debilita' permanenti) \times 80% (minħabba l-*lump sum payment*) \times 120% (għaž-żieda fl-inflazzjoni) = $Lm5053.82$.

RI - EPILOGU

Għaldaqstant l-ammont totali pagabbli lill-atturi in linea ta' danni kkaġunati per konsegwenza ta' l-incident mertu ta' din il-kawża, huma s-segwenti :

1. Damnum emergens : $Lm523$;
2. Lucrum Cessans : $Lm5054$.

- Total ta' : $Lm5577$.

Għal dawn il-motivi tiddeċidi l-kawża billi, tilqa' t-talbiet attriċi u :

1. tiddikjara lis-soċjeta' konvenuta Kemmuna Limited unikament responsabbli għall-incidenti mertu tal-kawża ;
2. tillikwida d-danni sofferti mill-atturi minħabba fl-istess incidenti, fl-ammont ta' ħames telef, ħames mija u seba' u sebgħin lira maltija ($Lm5577$) ; u
3. tikkundanna lill-istess soċjeta' konvenuta tħallas l-ammont hekk likwidat lill-atturi .

Bl-ispejjeż, inklużi dawk ta' l-ittra uffiċċjali spedita f'Ġunju 1999 u ta' l-ittra nterpellatorja datata s-16 ta' Awissu 1999, kontra l-istess konvenuti .

Kopja Informali ta' Sentenza

< Sentenza Finali >

-----TMIEM-----